

מסילת ישרים

כולל כל עניני מוסר ויראת ה'

מאת רבינו הגדול איש האלקים
רבי משה חיים לוצאטו זצוק"ל

הוגה מדפוס ראשון וסודר מחדש
עם הערות וביאורים בעזה"י ע"י

יוסף משה בהגה"צ ישראל ארי' ספינר

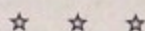
מהדורה חדשה מנוקדת ומבוארת

פעיה"ק ירושלים ת"ו
ה'תשס"ז

פתח דבר

ספר "מסילת ישרים" מטרתו העיקרי הוא לבאר ענין "החסידות"¹. הצורך והנחיצות בביאור עניני אהבה ויראה וחוקי החסידות האמיתים, כבר כתב רבינו הרמח"ל עצמו באגרת לרבו מהר"י באסאן² וז"ל:
בפראנקפורט לבדו יהיו בה כשלוש מאות תלמידי חכמים בני הישיבה, ולב רחב להם להבין ולהשכיל... וריח חסידות אין בהם, והלואי היה די בזה. ואם יש בכל מדינת אשכנז אשר עברתי בה ובכל מדינת הולנדה אשר אני יושב בקרבה אנשים חרדים אל דבר ה' ומבקשים לדעת ליראה את ה' ולאהבה אותו ולהתחסד עם קונם, ודאי נער יכתבם. איטליא, כבר ידעה הכ"ת יותר ממני, ולעת כזאת אין משכיל דורש את אלקים, כי אם תוהו ובוהו וחשך שליטים המה בעיר, ואפילו פירושא דקרא: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה" לא יבינו ולא ישכילו, עכ"ל.

ועל פסוק זה חיבר אחר כך ספרו מסילת ישרים, כמבואר בהקדמה.

החיבור נכתב לראשונה בצורת ויכוח בין החכם והחסיד³, והוא מהדורה קמא של המסילת ישרים⁴. עד המקביל לפרק ב' של מסל"י יש להויכוח סדר ועריכה שונה לגמרי, ואפשר להעזר רבות בהשוואת ב' המהדורות, כדי לרדת לעומק כוונת המחבר. מפרק ב' והלאה ב' המהדורות כמעט זהים, רק הבדלי ותיקוני לשון יש ביניהם, אמנם גם הבדלים אלו מאירים אור להבנת הדברים⁵.

למרות שלא שינינו ממתכונתו של הספר שיצא לאור בחיי המחבר (אמסטרדם שנת ת"ק), אמנם מאחר ורמח"ל לא עסק בעצמו בהדפסת

1. החסידות — מצוות הלב (אהבה ויראה וכו') המתלויים ומשלימים את עצם המעשה.
2. אגרות ותעודות, אגרת קי"ח, מתאריך ר"ח אלול תצ"ה, אמסטרדם. בדרכו מאיטליא לאמסטרדם עבר את מדינת אשכנז.
3. כנ"ל, שעיקר מטרת הספר הוא ללמד חוקי החסידות, וכמ"ש המחבר בסיום הספר.
4. נלענ"ד שאין בין ב' החיבורים שום הבדלים משמעותיים, ולא חזר בו מענינים יסודיים (כפי שטוענים אחרים), רק שינוי עריכה ולשון יש ביניהם, כדרכם של מחברים.
5. ה"ויכוח" נדפס על ידי מכון "אופק" בראשות הרה"ג ר' אברהם שושנה שליט"א, ונערך בטוב טעם ע"י ידידי הרב יוסף אביב"י הי"ו. הציונים אל הויכוח, הם ע"פ המהדורה המנוקדת של הויכוח.

פֶּרֶק ד

בְּדֶרֶךְ קְנִיית הַזְהִירוֹת¹

הִנֵּה מָה שְׁמַבִּיא אֶת הָאָדָם [עַל דֶּרֶךְ כָּלֵל]² אֶל הַזְהִירוֹת³, הוּא לְמוֹד הַתּוֹרָה. וְהוּא מָה שְׁאָמַר רַבִּי פְּנַחֵס בְּתַחֲלֵת הַבְּרִייתָא: "תּוֹרָה מְבִיאָה לַיָּדֵי זְהִירוֹת". אָמְנָם עַל דֶּרֶךְ פֶּרֶט, הַמְבִיא לְזֶה, הוּא הַהִתְבּוֹנְנוֹת עַל חֲמוֹר הָעֲבוּדָה אֲשֶׁר חָיֵב בָּהּ הָאָדָם, וְעַמֻּק הַדִּין עָלֶיהָ. וַיֵּצֵא לוֹ זֶה, מִן הָעֵינָן בְּמַעֲשֵׂים הַכְּתוּבִים בְּסִפְרֵי

(1) בדרך קניית הזהירות, כל הקנינים של המדות המבוארים בספר, הם מהלכי התבוננות והסתכלות, ועי"ז נרכש לו המדה כדבר טבעי, ואינם תרגילים של התגברות נגד טבע הגוף. ולכן הם מדות דייקא — שהופכים לו לתכונות ומדות. (בענין הענוה בפכ"ג יש ליישב).

(2) [על דרך כלל] (הסוגריים הם בדפוס ראשון, ונלענ"ד שהמחבר הוסיפו על הגליון של הכת"י, ובדפוס הכניסו אותו אל הפנים תוך סוגריים). אמנם על דרך פרט כו', לא ברור כוונתו בענין דרך כלל ודרך פרט. והנה בתחילת פרק ה' מתייחס אל מ"ש כאן וז"ל: "וכבר זכרנו" שהיא (— התורה) "המצטרחת יותר" לאדם לשיגיע אל הזהירות כו' תורה מביאה לידי זהירות, וצ"ע איפה אמר כאן ענין זה. וז"ל בויכוח (עמ' ע"ז, ששם הוא המקביל לדבריו הנ"ל דתחילת פרק ה'): הנה היסוד הראשון הוא לימוד התורה, שזולתה א"א ודאי להגיע אל שום מעלה טובה, והוא מ"ש ר' פנחס בברייתא תורה מביאה לידי זהירות עכ"ל. ונראה כוונתו כאן: כי ה"תורה" אינו מהמדות של הברייתא (ראה הערה הבא), רק הוא יסוד שעליו מוסב הברייתא. וזה מ"ש: "על דרך כלל". ולכן לא מפרש ענין "התורה" כאן, רק להלן בפרק ה' במפסדי הזהירות מדבר מזה. ראה שם בהערה ד"ה: הוי ממעט בעסק.

(3) תורה מביאה לידי זהירות, תורה אינו מדה (כמו שאר מדות ומדריגות הברייתא), אלא היא המביאה למדת הזהירות. וממילא מובן למה אינו מפרש ענין התורה בארוכה כמו כל המדות של הברייתא, כי מדריגות הברייתא מתחילים מזהירות, וכמ"ש בויכוח בהדיא (עמ' ע"ו) בענין הברייתא: ט' מדריגות. וראה הערה הקודמת.